

*Inwentaryzacja architektoniczna kościoła
p.w. Przemienienia Pańskiego
w Piątnicy*

Adres: Kościół p.w. Przemienienia Pańskiego w Piątnicy
ul. Stawiskowska 10, 18 – 421 Piątnica
woj. podlaskie w powiecie łomżyńskim, gmina Piątnica

Zleceniodawca: Parafia Rzymskokatolicka p.w.
Przemienienia Pańskiego w Piątnicy
ul. Stawiskowska 10, 18 – 421 Piątnica

Zespół autorski: arch. Leszek DOBROWOLSKI
dr inż. arch. Marcin GÓRSKI
mgr inż. arch. Paweł KINSNER
mgr inż. arch. Anna ZAWADZKA
student Tomasz KOWALIK

marcin górski
festgrupa

NIP 521-219-89-37, REGON 141036833
ul. Minerska 71, 04-506 Warszawa, PL
tel. (+48)22 6212513, festgrupa@onet.eu

Data: grudzień 2008, WARSZAWA - PIĄTNICA

ZAWARTOŚĆ OPRACOWANIA

- I. Opis i historia obiektu, analiza architektoniczna
 1. Dane ogólne
 2. Historia
 3. Opis techniczny
 4. Słowniczek architektoniczny
 5. Załączniki –serwis fotograficzny

- II. Część rysunkowa
 1. Plan sytuacyjny 1:500
 2. Rzut parteru 1:100
 3. Rzut chóru 1:100
 4. Rzut więźby dachowej 1:100
 5. Rzut dachu 1:100
 6. Przekrój pionowy A-A 1:100
 7. Przekrój pionowy B-B 1:100
 8. Elewacja pd. – zach. 1:100
 9. Elewacja pd. – wsch. 1:100
 10. Elewacja pn. – zach. 1:100
 11. Elewacja pn. – wsch. 1:100

- III. Załączniki :
 1. Ekspertyza mykologiczno - budowlana
 2. Ekspertyza techniczna
 3. Dokumentacja geotechniczna

I. Opis i historia obiektu, analiza architektoniczna

1. Dane ogólne

Kościół został wzniesiony z cegły w latach 1914-1938, w stylu neogotyckim. Jest to trójnawowa pseudobazylika na planie prostokąta z apsydami po bokach wież i na końcu prezbiterium. Świątynia zwrócona jest prezbiterium w kierunku północno - wschodnim. Przed korpusem nawowym znajdują się kruchty przejściowe prowadzące do wnętrza budynku, w południowo – zachodniej apsydzie wieży mieszczą się schody prowadzące na chór. Nawa główna jest złożona z pięciu przęseł. Dwa rzędy kolumn podtrzymujących sklepienie żebrowe, dzielą korpus kościoła na trzy trakty. Kościół nie posiada transeptu. Do korpusu nawowego przylega dwuprzęsłowe prezbiterium zamknięte apsydą, po obu stronach prezbiterium znajdują się zakrycie. Przypory ścian od strony zewnętrznej na elewacji odpowiadają wewnętrznej układowi konstrukcyjnemu. Pola między przyporami posiadają w połowie rozpiętości otwory okienne zwieńczone ostrołukowym nadprożem. W oknach naw bocznych, prezbiterium i na chórze znajdują się witraże. Na wysokości okapu naokoło budynku przebiega opaska gzymsu odcinająca szczyt frontonu wraz z wieżami. Obydwie wieże posiadają gzymsy pośrednie na wysokości stropów żelbetowych.

Kościół usytuowany jest na wzniesieniu opadającym w kierunku zachodnim. Teren otoczony jest murem z dwiema furtami i bramą wjazdową. Naprzeciw głównego wejścia na szerokość schodów prowadzących od strony parku teren jest ogólnie dostępny. Alejki i dojścia do kościoła wyłożone są kostką betonową. Dojście na wzgórze kościelne stanowi masywna kaskada schodów terenowych. Na osi całego założenia, przed głównym portalem wejściowym na postumencie znajduje się figura Matki Boskiej.

2. Historia

Pierwszą drewnianą świątynię wybudowano w Piątnicy pod koniec XIV wieku. W 1407 roku powołano parafię pw. Przemienienia Pańskiego, do której należała znaczna część Piątnicy, aż do Powstania Styczniowego w 1863 roku. Po powstaniu ziemia została odebrana i podzielona między byłych żołnierzy rosyjskich. We dworze osiedlił się w 1865 roku rosyjski generał Michał Stefanowicz Żukowski i zamieszkiwał w nim do wybuchu I wojny światowej.

Okolo roku 1757 zbudowano kolejny kościół, również wykonany z drewna, który przetrwał do początku XX wieku. Kościół murowany pod wezwaniem Przemienienia Pańskiego został wzniesiony w latach 1914 - 1938. Prace przy budowie przerwał wybuch I wojny światowej, wznowione w 1927 trwały do roku 1938. Podczas II wojny światowej w wyniku działań wojennych kościół stracił obie wieże, ostatnich zniszczeń dokonały w 1944 roku wycofujące się wojska niemieckie pozostawiając jedynie ruiny. Odbudowę rozpoczęto już w 1945 roku i ukończono w 1953 roku. Konsekracji kościoła dokonano w 1951 roku. Świątynia odbudowana w stylu neogotyckim, aż do 1991 roku pozostawała bez wież, które wzniesiono według projektu architektoniczno – budowlanego wykonanego przez arch. Jerzego Minkowskiego.

3. Opis techniczny do inwentaryzacji

a. Opis działki

Inwentaryzowana działka charakteryzuje się następującymi wskaźnikami technicznymi:

powierzchnia działki w obrębie muru	- brak danych
powierzchnia zab. budynku kościoła	1135,93 m ²
powierzchnia utwardzona	- brak danych
powierzchnia zielona	- brak danych

Kościół leży na szczycie wzgórza w centralnej części miejscowości Piątnica, skierowany prezbiterium na północny – wschód. Teren wokół świątyni jest otoczony niewysokim murem wykonanym z betonowych segmentów, posiadających w górnej części wąskie podłużne otwory i przekrycie w postaci betonowej czapy z charakterystycznie wysuniętymi do góry słupami. Od strony południowo – zachodniej znajduje się główne wejście, do którego prowadzą granitowe schody będące przedłużeniem szerokiej alei parkowej. Po stronie północno – zachodniej i południowo – wschodniej zlokalizowane są furty wejściowe, pierwsza prowadzi na podwórko przed plebanią, druga na parking przy drodze lokalnej. Na północnym – zachodzie w ogrodzeniu znajduje się brama prowadząca na drogę wiodącą w kierunku cmentarza.

Najbliższe otoczenie opisywanej działki stanowi: od strony południowo – zachodniej park z urządzonym skwerem i alejkami, po północno – zachodniej plebania z domem parafialnym, na północnym wschodzie znajdują się zabudowa gospodarcze należące do parafii i od południowego – wschodu zlokalizowana jest zabudowa jednorodzinna oraz parking.

b. Opis budynku kościoła p.w. Przemienienia Pańskiego w Piątnicy

3.1. Zestawieni powierzchni:

Parter:

1. kruchta	34,36 m ²
2. kruchta	14,31 m ²
3. nawa zachodnia	129,88 m ²
4. sień	10,92 m ²
5. zakrystia pn. – zach.	33,60 m ²
6. prezbiterium	129,66 m ²
7. nawa główna	262,17 m ²
8. zakrystia pn. – wsch.	45,97 m ²
9. nawa wschodnia	130,20 m ²
10. kruchta (kotłownia)	22,20 m ²
Razem:	813,27m²

Piętro:

11.wieża południowo – zachodnia	28,73 m ²
12.poddasze nad zakrytą pół. – zach.	46,22 m ²
13.poddasze nad zakrytą	46,50 m ²
14.wieża południowo – wschodnia	29,04 m ²
15.chór	47,20 m ²
Razem:	197,69 m²

Rzut konstrukcji dachu:

16.wieża południowo – zachodnia	20,52 m ²
17.poddasze	705,90 m ²
18.wieża południowo – wschodnia	21,94 m ²
Razem:	748,36 m²

Rzut wież:

19. wieża południowo – zachodnia	23,40 m ²
20.wieża południowo – wschodnia	23,40 m ²
21.wieża południowo – zachodnia	20,92 m ²
22.wieża południowo – wschodnia	20,92 m ²

Razem cały obiekt: 1847,96 m²

Pozostałe dane techniczne znajdują się w części rysunkowej inwentaryzacji architektonicznej niniejszego budynku.

3.2.Fundamenty:

Ławy fundamentowe w kościele wykonane są z kamienia polnego układanego na zaprawie wapiennej. W dolnej części ława fundamentowa ma wysokość 80 cm i szerokość około 140 – 160 cm. W górnej części fundament wykonano z granitowych ciosów kamiennych na wysokość 40 cm powiązanych zaprawą wapienną lub cementowo – wapienną. Wykonana odkrywka ujawniła iż głębokość posadowienia fundamentu wynosiła około 140 cm poniżej poziomu terenu. Kontynuacją ściany fundamentowej jest ściana przyziemia której część cokołowa została wykonana z regularnych bloków kamiennych zespolonych zaprawą cementowo – wapienną na wysokość od 23 cm do 75 cm nad poziomem terenu z odsadzką o około 5 cm wykończony fazką wykonaną na ciosach z kamienia granitowego.

3.3.Ściany budynku:

Ściany murowane o grubości 90 cm wykonane z cegły ceramicznej pełnej tynkowane obustronnie:

- od wewnątrz – w przyziemiu tynk cementowo - wapienny malowany farbą emulsyjną na kolor biały, żebra i służki elementów konstrukcyjnych pomalowano w sposób imitujący cegłę. W części przyziemia ściany obłożone boazerią drewnianą typu „wagonówka” do wysokości około 1,5 m.

- od zewnątrz – tynk cementowo - wapienny, w części przyziemia nad cokołem z bloków granitowych, wykonano cokół z tynku na wysokość około 0,87m. Elewacje zewnętrzne w kolorze szarym z białymi gzymsami i wnękami na tympanonie.

Ściana składa się z trzech warstw licząc od strony zewnętrznej:

– tynk zewnętrzny.....	1,5 cm
– cegła pełna ceramiczna palona	87 cm
– tynk wewnętrzny	1,5 cm
Razem	90 cm

Średnia grubość ścian prezbiterium wynosi około 85cm, obustronnie tynkowane, wykończone w sposób identyczny jak ściany nawy głównej. Grubość ścian frontonu i podstaw wież sięgają od 1,10m do 1,30m.

Ściany obu zakrystii są szerokości około 0,70m również obustronnie tynkowane. Po stronie północno – zachodniej w zakrystii występuje ściana działowa 0,43 m. w pomieszczeniach zakrystii ściany tynkowane i malowane farbą emulsyjną w północno – wschodniej zakrystii ściany obłożone zostały boazerią do dolnej krawędzi parapetów.

Na ścianach nawy głównej i naw bocznych widać liczne spękania w strefie nadokiennej, jak również w okolicach połączenia wież z nawą główną przez całą wysokość obiektu. Szczegółowy opis spękań zaobserwowanych na powierzchni ścian kościoła został zamieszczony w ekspertyzach technicznej i mykologiczno – budowlanej dołączonej do inwentaryzacji.

3.4. Stropy w budynku:

Strop nad nawą główną i bocznymi oraz prezbiterium wykonano jako żebrowy, naśladujący sklepienia gotyckie. Żebra sklepień opierają się na półkolumnach ścian zewnętrznych i odpowiednio na filarach wewnętrznych. Stropy nad pomieszczeniami zakrystii, chóru, kruchtami również wykonane są jako krzyżowo – żebrowe. W wieży południowo wschodniej nad drugą kondygnacją wykonano strop odcinkowy na belkach stalowych. Od poziomu poddasza nad kościołem wieże zostały dobudowane według projektu architektoniczno – budowlanego wykonanego przez arch. Jerzego Minkowskiego w 1990r. Podczas odbudowy zastosowano stropy żelbetowe monolityczne. Ponadto w wieży południowo – wschodniej zamontowano podest techniczny stalowy na potrzeby anteny telefonii komórkowej. Na sklepieniach nawy głównej widać liczne spękania i rysy. Na poddaszu zakrystii od strony północno – zachodniej widoczne są spękania żeber w górnej ich części.

Szczegółowo stan techniczny i stopień zniszczenia poszczególnych elementów konstrukcji został opisany w ekspertyzach technicznej i mykologiczno – budowlanej dołączonej do inwentaryzacji.

3.6. Schody:

Zewnętrzne schody od południowego – zachodu są wykonane jako pięciostopniowe o wysokości stopnia 15 cm i szerokości 37 cm z podestem przed wejściem, w całości obłożone płytką granitową zaopatrzone w balustrady, z rur stalowych, zlokalizowanych przy głównym wejściu do kościoła. Od strony północno - zachodniej do zakrystii wchodzimy po czterech stopniach z niewielkim spocznikiem. Na chór prowadzą schody mieszczące się w apsydzie wieży, wykonane z elementów betonowych półokrągłe o średniej wysokości stopnia 21cm i szerokości około 27cm.

Dalej za pomocą drabiny możemy dostać się na poddasze kościoła i na górne kondygnacje wież.

3.7. Konstrukcja dachu:

Dach dwuspadowy, nad nawą główną i nawami bocznymi oraz prezbiterium zakończonym apsydą od północnego – wschodu i tympanonem od południowego - zachodu. Konstrukcja dachu wykonana jest z drewna jako ustrój krokwiowy, usztywniony w kierunku poprzecznym za pomocą mieczy pod kątem 45°. Pokrycie połaci dachowych wykonano z blachy ocynkowanej na deskowaniu ażurowym. Wieże przekryte hełmami o barokowej formie w całości obite blachą miedzianą. Konstrukcja hełmów wykonana została z drewna na podstawie projektu architektoniczno – budowlanego do budowy wież wykonanego przez arch. Jerzego Minkowskiego w 1990r. Wody opadowe z powierzchni dachu, zostały odprowadzone na trawnik otaczający budynek za pomocą rynien i rur spustowych. Część dolna rur spustowych wraz z żygaczami wykonana jest z blachy ocynkowanej, w górnej części rury wykonano z miedzi.

Konstrukcja dachu przekrywającego korpus nawowy jest oparta bezpośrednio na ścianach i nie posiada żelbetowego wieńca. Dokładny opis elementów konstrukcji dachu znajduje się w ekspertyzie technicznej i mykologiczno – budowlanej załączonej do inwentaryzacji.

3.8. Okna:

Okna w zakrystii oraz w apsydach wież wykonano jako jednowarstwowe wielokwaterowe, szklenie jest obstalowane w ramie z kątowników stalowych malowanych farbą. Okna w prezbiterium, nawach bocznych, wieżach i nad głównym wejściem wykonano jako witraże wielokwaterowe. Szklenie wykonano w szprosach stalowych montowanych do ram betonowych bez możliwości otwierania. W nawach bocznych i prezbiterium okna posiadają parapety betonowe po stronie zewnętrznej i wewnętrznej. We frontonie kościoła parapety wykonane są z blachy miedzianej podobnie jak obróbki trójkątnych zwieńczeń portali wejściowych. Powyżej drugiej kondygnacji zamiast okien w wieżach wstawione są żaluzje drewniane malowane farbą olejną na kolor brązowy.

3.9. Drzwi:

We frontonie kościoła znajduje się troje drzwi stalowych dwu skrzydłowych. Drzwi posiadają wzór wykonany z płaskowników stalowych napawanych na zewnętrzne poszycie skrzydeł. Drzwi do zakrystii wykonane z drewna z prostym wzorem geometrycznym, uzyskanym dzięki symetrycznemu układowi szczebli elewacyjnych. Drzwi te posiadają nadświetle w formie ostrołuku z jednowarstwowym szkleniem wielokwaterowym. Drzwi wewnętrzne do zakrystii i kruchty bocznej prowadzącej na chór oraz drzwi na drugiej kondygnacji są konstrukcji płycinowej w ramach drewnianych. Drzwi prowadzące z kruchty centralnej do nawy głównej posiadają dwa przeszklone skrzydła w konstrukcji ramowej.

3.10.Posadzki:

W pomieszczeniu nawy głównej, naw bocznych prezbiterium, kruchty oraz w zakrystiach posadzka została ułożona z terakoty w formie wielokolorowej mozaiki. Na chórze podłoga została wykonana z desek i polakierowana lakierem bezbarwnym. Pomieszczenia w wieżach posiadają wylewki cementowe.

3.11.Instalacje w budynku:

Budynek nie posiada żadnej instalacji sanitarnej, nie jest przyłączony do wodociągu. Do budynku doprowadzona jest energia elektryczna. Ogrzewanie zabezpiecza nagrzewnica zasilana olejem opałowym, z zewnętrznego zbiornika. Budynek posiada ponadto instalacje odgromową.

Uwaga:

Inwentaryzacja stanowi nierozłączny element z ekspertyzą techniczną, mykologiczno - budowlaną oraz badaniami gruntowo – wodnymi zawartymi w dokumentacji geotechnicznej i powinny być rozpatrywane łącznie.

Ocena stanu technicznego materiałów użytych w obiekcie jak również stopień ich zachowania i ogólna kondycja obiektu jest zawarta w powyższych opracowaniach, jak również zalecenia dotyczące prac zabezpieczających lub rekonstrukcyjnych w obiekcie.

Zgodnie z przepisami ustawy Prawa Budowlanego oraz ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, przed przystąpieniem do remontu należy sporządzić projekt budowlany zabezpieczeń cerkwi.

Opis sporządził

arch. Leszek Dobrowolski

4. Słowniczek architektoniczny:

- **arkada** – (łac. *arcus* - łuk) - szereg łuków opartych na słupach lub filarach.
- **cokół** – to najniższa nadziemna część budowli lub jej elementów (np. kolumny, filaru). Pełni dwie funkcje:
 - konstrukcyjną, (jest wzmocnioną częścią budowli, na której opiera się jej ciężar)
 - ozdobną (najczęściej wysuwa się go wtedy nieco przed płaszczyznę murów, oddzielając gzymsem cokołowym lub też buduje z innego materiału, np. ciosów kamiennych).
- **gzyms** – to pozioma, zwykle profilowana listwa wystająca przed lico muru, która chroni elewację budynku przed ściekającą wodą deszczową. Nierzadko pełni też funkcję ozdobną. W tym ostatnim przypadku gzyms tworzyć może kilka profilowanych listew z dodatkowymi ozdobami umieszczonymi nad lub pod listwami.
- **kruchta** – dawniej nazywana babińcem – część kościoła, przedsionek poprzedzający wejście. Najczęściej wydzielony wewnątrz kościoła, może też być w formie przybudówki wyraźnie wyodrębnionej z bryły budynku.
- **nawa** – część kościoła położona pomiędzy prezbiterium a kruchtą, przeznaczona dla wiernych.
- **prezbiterium** – w architekturze nazwany także "chórem kapłańskim" – przestrzeń kościoła przeznaczona dla duchowieństwa. Może być wydzielone podwyższeniem, balustradą i tęczą.
- **sygnaturka** – jest to wysmukła wieżyczka (przeważnie z drewna) umieszczona na dachu, zwykle nad skrzyżowaniem naw lub łukiem tęczowym.
- **tympanon** – w architekturze klasycznej (starożytna Grecja, starożytny Rzym, renesans, klasycyzm) wewnętrzne trójkątne pole frontonu, często wypełnione rzeźbą.
- **służka** – element stosowany jako konstrukcyjny i dekoracyjny. Pionowa służka łączy się z żebrami sklepienia, tworząc swoiste przejście między ścianą a sklepieniem. Służka dzieli wnętrze zgodnie z rytmem przęseł. Była elementem stosowanym w nawach głównych rzadziej w nawach bocznych w kościołach o dużym znaczeniu, głównie w katedrach. W Polsce spotykana głównie w budowlach późnego gotyku.
- **sklepienie** – konstrukcja budowlana o przekroju krzywoliniowym, służy do przekrycia przestrzeni nad budynkiem, ograniczona murami, łękami, belkami itp. Oparta na kolumnach, filarach, arkadach. Wykonana z kamienia (klińców), cegieł, betonu lub żelbetu.
- **gurty** – pojawiły się w sklepieniu kolebkowym jako tzw. łęki jarzmowe. Dzieliły kolebkę na pola sklepienne. Wprowadzając rytm działały dekoracyjnie; a przejmując obciążenia z kolebki - konstrukcyjnie. Po wprowadzeniu sklepienia krzyżowego rozpoczęto stosować żebra (do wzmacniania sklepień "na szwach" czyli w miejscach gdzie pola sklepienne stykały się ze sobą). Kolejną innowacją było dodanie żeber wybiegających z naroży pola sklepiennego i stykających się w środku pola.
- **Łęk sklepienny** inaczej **łuk sklepienny** – element konstrukcyjny i dekoracyjny sklepienia wykonany z cegły lub kamienia, w kształcie łuku. Stosowany w budownictwie kamiennym i ceglany od około VIII w. Łęk

przebiegający prostopadle do pomieszczenia jest określany jako łęk jarzmowy, pas sklepieniowy lub gurt. Dzieli on sklepienie na pola sklepienne. Natomiast łuk przebiegający po polach sklepiennych, pod kątem, określany jest jako żebro. W chwili obecnej określamy te elementy jako żebra lub łuki sklepienne.